

Nr 282.

Av herrar **Vennerström** och **Werner**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder för en reform av hushållningssällskapen.

I en motion om anslag till en större kolonisation å statens domäner ha vi framhållit, vilket högst otillfredsställande resultat den svenska egnahemsrörelsen, trots de stora ansträngningar och offer staten gjort för densamma, faktiskt lämnat. Ett av huvudskälen till detta ledsamma faktum måste uppenbart sökas hos de organ, som haft rörelsens lokala förvaltning om hand — hushållningssällskapen — och därmed är då även sagt, att dessa sällskap icke i sin nuvarande form kunnat tillfredsställa de anspråk man har rätt att ställa på dem.

Deras bristande intresse för det självständiga småbruket framgår av flera fakta. Redan innan egnahemsrörelsen startades, hade år 1901 hushållningssällskapens ombud avstyrkt hela egnahemslånerörelsen, åtminstone i den mån den avsåg statsunderstöd till självständiga småbruk. Också ha allt sedan rörelsens början sällskapen röjt en påfallande lust att nedpruta lånen från deras av staten tillstadda belopp — ibland med ända till 26 % — och desslikes en påfallande ojämnhet i sitt arbete. D:r Adrian Molin påpekar, att av de 26 hushållningssällskapen hade under åren 1905—1911 det överväldigande flertalet, 19 stycken, blott utdelat drygt hälften av den sammanlagda lånesumman; 4 hade ensamma utdelat mer än en tredjedel därav. Under det senaste år, varifrån siffror föreligga, 1915, är situationen ej alls bättre. Tvärtom ha under detta år fyra sällskap (Kristianstads, Västernorrlands, Väster- och Norrbottens) förmedlat 509 lån av inalles 1,024, alltså i det närmaste hälften.

Liksom egnahemslånefonden uppvisa också norrländska nyodlings-

fonden och allmänna nyodlingsfonden — särskilt den sistnämnda — alltför otillfredsställande resultat. Hushållningssällskapen, som förvalta även dessa fonder, måste bära sin del av skulden härför. Även ifråga om dessa fonder uppvisa de olika hushållningssällskapen i sin verksamhet stor ojämnhet. Kristianstads läns har förmedlat mer än en tredjedel av samtliga lån till allmänna nyodlingsfonden och tillsammans med Blekinge läns mer än hälften. I norrländska fondens förvaltning har Västernorrlands läns hushållningssällskap ej alls tagit del, och Kopparbergs, Göteborgs och Jämtlands ha, i nu nämnd ordning, utmärkt sig genom det ringa antal lån de förmedlat (tillsammans omkring en sjättedel av samtliga antalet).

Nyligen har ett hushållningssällskap (Västerbottens) begärt förvaltningsbidrag för sin verksamhet med norrländska nyodlingsfonden. För sin verksamhet med egnahemslånerörelsen åtnjuta hushållningssällskapen redan nu av staten förvaltningsbidrag, uppgående för några år sedan till inemot 300,000 kronor om året; och dessa bidrag har 1914 års egnahemskommitté velat öka till över 350,000. Även eljes ha många sällskap stora inkomster. Sammanlagda för alla sällskap beräknades dessa år 1915 till över 4 miljoner. Sällskapens fonder uppskattades redan 1908 till mellan 6 och 7 miljoner. Det är ett avgjort missförhållande, att ej så rikt doterade organisationer förmått fylla de krav, som landet och tiden, med sitt behov av en stor inre kolonisation, ställt på dem.

Skälet härtill är dock icke svårt att finna.

De äro godsägarorganisationer starkt insprängda med byråkratiska och kommersiella högerelement. En hel del av dem räkna visserligen många småbrukare bland sina medlemmar, men dessa hava ej råd och tid att i större antal vara med på mötena, och från utskott och nämnder, där det viktigaste arbetet sker, äro de i stort sett utestängda. Därför behärskas sällskapen i så hög grad av den motvilja mot småbruket, vilken, medveten eller ej, ligger bakom deras ovan omtalade likgiltighet för egnahemsrörelsen.

Under sådana omständigheter finns det mycket som talar för den av d:r Adrian Molin i 1914 års egnahemskommitté framställda tanken, att ledningen av den inre kolonisationen borde överlämnas åt ett nät av egnahemsnämnder spritt över varenda socken i landet och med ledamöter valda efter allmän rösträtt. Ett sådant system har i Norge och Finland åstadkommit vida vackrare resultat än vi med vårt system ernått. Emellertid måste man ställa sig avgjort tveksam mot att skapa en ny stor organisation med nya nämnder och kommittéer. Erfarenheterna under kristiden ha ej

gjort dylika inrättningar populära, och det synes vara ett nationallöfte hos oss att ständigt vilja skapa nya föreningar. Långt bättre då att nyttja de organisationer vi redan äga med deras vunna erfarenhet och vidsträckta förbindelser, men omdana dem efter tidens tarv.

Kravet på omorganisation av hushållningssällskapen har på senare år gjort sig alltmer gällande. Redan 1898 väckte hr P. Paulson en motion, som avsåg »en likartad och rättvis röstgrund för ekonomiska frågor» inom sällskapen, varigenom deras behärskande av en tillfällig kottorimajoritet skulle hindras. Motionen, som bl. a. understöddes av Ivar Månsson i Trää, antogs utan votering i andra kammaren men dräptes utan alla ceremonier i första kammaren. År 1911 krävde i andra kammaren en rad liberala och konservativa representanter (mest lantmän) med friherre Gripenstedt i spetsen reform av sällskapen. År 1914 (första riksdagen) återupptog hr Linders (som år 1913 förgäves yrkat på att landstingen skulle övertaga hushållningssällskapens uppgift) reformkravet och vid andra riksdagen samma år krävde nuvarande civilministern Schotte, nuvarande krigsministern Nilson, andra kammarens nuvarande talman m. fl. detsamma. Slutligen återupptog hr Linders tanken på nytt 1915. Småningom utkristalliserade sig ur dessa reformförslag med allt större klarhet tanken, att sällskapen skulle omdanas till representativa församlingar. Genom att ombud valdes ute i bygderna och — ej att förglömma — genom att dessa ombud finge arvode, skulle även småbrukarne kunna vara med som aktiva medlemmar. Under alla de nämnda åren (utom 1913) antogs reformkravet av andra kammaren. Första kammaren däremot sträckte sig endast 1914 så långt, att den ville låta staten utarbete regler för en representativ organisation åt de sällskap, som själva önskade en sådan — en fullständig skenreform vars framförande dock røjde, att första kammaren började känna marken osäker under sig. Bland förespråkare för en verklig reform i denna kammare märktes år 1915 nuvarande jordbruksministern.

Det är också alldeles uppenbart, att jordbrukets verkliga främjare ej längre kunna vilja lämna dess lokala ledning och därtill så stora penninganslag i händerna på institutioner, som ännu hava kvar det gamla skråprivilegiet att komplettera sig själva. De utnyttja ock hänsynslöst detta privilegium, när så krävs för att hävda deras makt. Ännu är ej glömt hur ett av dem vägrade inträde åt en så duglig lantbrukare som pastor Spak, emedan denne fört lantarbetarnes talan. Att deras lust att göra i politik — och naturligtvis alltid högerpolitik — ej dött bort visar en nyligen inträffad händelse, då ett hushållningssällskap i sydvästra Sverige

avsatte från hans post en framskjuten och duglig medlem, vilken gått så långt i samhällsfördärlighet, att han vågat vara liberal. Vad som krävs är uppenbart en representativ organisation, och rätt att välja representanter till denna bör tillkomma alla vilka driva lantbruk som yrke, alltså ej blott godsägare och bönder utan ock arrendatorer, förvaltare och *lantarbetare*. Vare sig dessa väljare, såsom synes vara praktiskt, organiseras i lokala hushållningssällskapen eller på annat sätt, måste tillträdet till väljareförsamlingarna göras billigt, så att ej de rika skaffa sig majoritet med hjälp av höga avgifter. Arvoden ehuru måttliga böra tilldelas alla medlemmar i representantförsamlingarne och förvaltningsutskotten. Vid sidan av de självskrivna medlemmarne i lokalorganisationerna böra både i dessa och i representantförsamlingen andra för sällskapets syfte intresserade personer, genom inval, kunna få säte och stämma. Även kvinnor böra äga tillträde till sällskapen.

Det borde stå som en stor och angelägen uppgift för den nuvarande jordbruksministern att, i enlighet med sitt ovan omnämnda yttrande, igångsätta en sådan reform utan att avvakta första kammarens naturligtvis även nu uteblivna bifall.

Vi föreslå därför,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville ofördröjligen vidtaga åtgärder för en reform av hushållningssällskapen i syfte dels att tillträdet till dem måtte utan vare sig sakliga eller formella hinder stå öppet för alla vilka driva lantbruk som yrke, och dels att, exempelvis genom en representativ organisationsform, alla sällskapens medlemmar måtte få lika stor möjlighet att göra sin mening gällande i fråga om deras verksamhet.

Stockholm den 5 februari 1918.

Ivar Vennerström.

Alfr. Werner.